

Марцін Кухта: ВЯДОМЫ І НЕВЯДОМЫ

Вярнуцца ў старую Вільню, паглядзець на беларускія кнігі пачатку XX стагоддзя, даведацца больш пра асобу, бадай, самага знакамітага і загадкавага выдаўца таго часу можна на выстаўцы «3 друкарні пана Марціна Кухты». Экспазіцыя, прысвечаная 140-годдзю з дня нараджэння друкара, не так даўно распачала працу ў Музеі кнігі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Наведвальнікі Музея кнігі знаёмяцца з экспазіцыяй.

Сёння спецыялістам вядома больш як 60 выданняў на беларускай мове, якія надрукаваў літовец Марцін Кухта ў Вільні ў 1906 — 1915 гг. Яго выдавецтва праіснавала менш як дзесяцігоддзе, але, безумоўна, паспрыяла фарміраванню нацыянальнай свядомасці і развіццю кніжнай культуры беларусаў. З Кухтам супрацоўнічалі выдавецкія суполкі «Наша Ніва», «Наша Хата»,

«Палачанін», «Беларускае выдавецкае таварыства», ён апекаваўся выпускам першых кніг пачынальнай літаратуры. Адметна, што на выстаўцы ў галоўнай кніжніцы краіны можна пабачыць 46 выданняў, што выйшлі з-пад друкарскага варштата Кухты ў пачатку XX ст.

Намеснік дырэктара па навуковай рабоце і выдавецкай дзейнасці НББ Алесь Суша падчас адкрыцця экспазіцыі зазначыў:

— Мы сёння прысутнічаем на незвычайнай імпрэзе. Найперш таму, што адкрыццё выстаўкі праходзіць у самім Музеі кнігі. Гэта пляцоўка, дзе звычайна пануюць цішыня, спакой, дзе кнігі не вельмі часта, бясшумна і ціха, змяняюцца. Другая прычына — наша спроба ўвесці ў больш шырокі навуковы і культурны ўжытак звесткі пра асобу Марціна Кухты, вельмі добра вядомую кожнаму беларусу яшчэ са школьных гадоў, са знакамітага верша Максіма Багдановіча. Сёння кніга М. Багдановіча «Вянок», што выйшла ў друкарні М. Кухты, успрымаецца як адзін з самых каштоўных кніжных і літаратурных помнікаў нашага народа.

Фота Кастуся Дробана

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Эвалдас Ігнатавічус падчас адкрыцця выстаўкі «3 друкарні пана Марціна Кухты».

Марцін Кухта: вядомы і невядомы

Заканчэнне. Пачатак на стар. 1.

І сапраўды, асоба выдаўца, так добра запісаная ў гісторыю беларускага пісьменства, застаецца абсалютна невядомай. Пэўную сімвалічную блізкасць заўважыў Алесь Суша паміж постацямі Марціна Кухты і Францыска Скарыны. Наш славетны зямляк у Вільні разам з беларускім запачаткаваў літоўскае кнігавыданне, а праз 400 гадоў літовец Кухта ў гэтым жа горадзе сваёй працай спрыяў развіццю кніжнай і нацыянальнай культуры беларусаў. Большасць кніг, што выходзілі ў друкарні Кухты, былі на літоўскай, польскай мовах, але і беларусы ведаюць яго як выдаўца знакамітай газеты «Наша Ніва», кніг Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Гарэцкага, календароў, сельскагаспадарчых і навучальных кніг.

Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Літвы ў Беларусі Эвалдас Ігнатавічус заўважыў:

— У кнігах выдавецтва Марціна Кухты, творах выдатных беларускіх, поль-

скіх, украінскіх аўтараў, якія ён друкаваў, было сімвалічна адноўленае Вялікае Княства Літоўскае. Гэта была вясна народаў і час росквіту культур. Думаецца, выстаўка, прадстаўленая ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, — вельмі каштоўная і цікавая сёння з пункту гледжання ўстаўлення новых культурных сувязей паміж краінамі і народамі. Спядзяюся, гэтая экспазіцыя будзе прадстаўленая і ў Літве, а сама асоба Марціна Кухты вернецца ў агульную памяць.

Магчыма, адным з крокаў да вяртання памяці пра выдатнага выдаўца стане «Балада Марціна Кухты», якую не так даўно напісаў, а падчас імпрэзы прачытаў паэт, галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп. Віктар Анатольевіч заўважыў, што «Мастацкую літаратуру» можна лічыць пэўнага кшталту прадаўжальнікамі традыцый Кухты: тут працягваюць выходзіць кнігі класікаў, якія праз стагоддзе могуць стаць сапраўднымі сведкамі памяці пра эпоху.

Лёс выдаўца Марціна Кухты да нядаўняга часу быў практычна невядомы: навукоўцы вагаліся нават у вызначэнні дакладнай даты яго смерці. Было вядома, што ў гады Першай сусветнай вайны друкарня М. Кухты працягвала працаваць. Тут да жніўня 1915 года выдавалася газета «Наша Ніва», а пасля акупацыі Вільні немцамі выходзілі газета «Гоман» і часопіс «Крывічанін». У 1918 годзе пасля публікацыі Акта незалежнасці Літвы друкар быў арыштаваны акупацыйнымі ўладамі, а яго тыпаграфія разгромленая. У 1924 годзе М. Кухта пераехаў у Каўнас, дзе выдаваў кнігі і календары да 1934 года.

Загадчык Літаратурнага музея Максіма Багдановіча Марына Запартыка распавяла:

— Для нас, супрацоўнікаў музея, асоба Марціна Кухты вельмі містычная. Дакладнай інфармацыі пра яго да апошняга часу практычна не было. Так, усе ведаюць верш Багдановіча, дзе гучыць яго імя. Але сталася так, што менавіта пасля адкрыцця выстаўкі ў музеі М. Баг-

дановіча, прысвечанай 100-годдзю выхаду зборніка «Вянок», проста пасыпаліся новыя факты пра выдаўца. Стаў вядомы яго фотаздымак, апублікаваны на сайце бібліятэкі імя Урублеўскіх у Вільні; пасля мы выпадкова вызначылі дакладную дату смерці Кухты. Меркавалася, што ён памёр у 1941 ці 1942 годзе. Але стала вядома, што адбылося гэта ў 1956-м. Не такі далёкі ад нас час, шкада, што даследчыкі раней не валодалі такой інфармацыяй, бо маглі атрымаць шмат карысных звестак ад першакрыніцы. Марцін Кухта спрыяў развіццю беларускага кнігадрукавання, вельмі часта ішоў насустрач, чакаў, калі ў аўтара з'явіцца грошы, каб разлічыцца за выданне.

Спадзяюся, нас чакае адкрыццё новых сакрэтаў лёсу знакамітага віленскага выдаўца Марціна Кухты, а значыць, стане вядома больш фактаў пра адметнасці развіцця беларускай кніжнай культуры ў пачатку ХХ ст.

Марына ВЕСЯЛУХА